

ПАНЕЛЬ ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

*Марат Закіров,
доктор політичних наук,
завідувач відділу політологічного аналізу,
Національна бібліотека України імені Володимира Вернадського,
м. Київ, Україна*

ПОЛІТЕЙНМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ ЕПОХИ ПОСТПРАВДИ

Розвиток телекомунікаційних технологій суттєво розширив і спростив доступ широких мас населення до інформації й розваг. Початково функції інформування, просвітництва, донесення політичних ідей і розважання слухачів і глядачів реалізовувалися переважно окремо і за різними методами. Проте з часом, під впливом цілого комплексу соціально-економічних, політичних, культурно-психологічних причин, розважальний сегмент у загальному обсязі програм радіо і телебачення починає переважати, а новини і політичні програми втрачають популярність. Разом з тим, новинні агентства і виробники цих програм з одного боку і політичні партії з іншого з цілком зрозумілих причин не бажали втрачати свою аудиторію і розпочали пошук виходу з ситуації. Результатом проведених досліджень і експериментів стало народження нового різновиду інформаційних програм – інфотейнменту. Сполучення двох слів information (англ. інформація) та entertainment (англ. розвага) одночасно розкриває зміст і мету нового методу подання інформації, який об'єднав у собі одразу дві функції комунікації: розвагу та інформування. Причому практика довела, що такий спосіб подання інформації може бути з однаковою ефективністю застосований у освітній, культурній, новинній і політичній сферах.

Зокрема, використання інфотейнменту у політиці зумовило виникнення політейнменту як специфічної форми інформаційного впливу, політичної агітації і пропаганди. Широкого розповсюдження набули численні ток-шоу, що перетворюють обговорення важливих тем на видовище, в якому нерідко емоції переважають над логікою, а бажання отримати найбільші рейтинги перегляду почасти переважає над об'єктивною реальністю і доведеними фактами. Унаслідок цього значною мірою змінився характер політичної боротьби, вимоги до особистісних якостей політичних діячів, а популізм отримав ще один вагомий засіб маніпуляції масовою свідомістю. Як писав американський соціолог Н. Постмен: «Байдуже, що вміє і знає політик. Не важливо, що він каже. Важливо, який має вигляд. Зміст не має значення. Важать лише візуальні враження... Зрежисовані телевізійні поєдинки вдають, що несуть глядачам важливу для них інформацію» [1].

Проте, популярність політейнменту пояснюється не лише його розважально-пропагандистськими можливостями. Він виявився надзвичайно ефективним і зручним інструментом постправди як особливої інформаційно-політичної технології постмодернізму. «Постправда органічно виникає як складова та наслідок теоретико-концептуальної парадигми постмодернізму ... Так, сучасний політик працює, щоб отримати відповідний результат. Його не турбує відповідність його обіцянок та

вихідних положень їх обґрунтування реальності. Якщо нарація працює, якщо вона зачіпає емоції, почуття та бажання потенційного виборця, вона стає істинною. Істина за доби постмодерну не знаходиться, не встановлюється, а конструюється та навіюється» [2, с. 130].

Отже, політейнмент у цілому і ток-шоу, зокрема, орієнтовані в першу чергу на утримання уваги глядачів, здебільшого апелюють до колективного несвідомого, намагаються перетворити обговорення саме у шоу, що ґрунтується на емоціях, маніпуляції фактами, які здатні викликати найбільш бурхливу реакцію, експлуатації конспірологічних теорій, різного роду «сенсаційних викриттів» тощо. Як результат, у суспільстві формується критична маса населення, що вибудовує своє уявлення про світ і політику не на аналізі реального життя, знаннях історичних фактів, результатах діяльності конкретних політичних діячів, а на емоційному сприйнятті малюночка, створеного на черговому ток-шоу. Додаткової привабливості постправді надає те, що вона не потребує критичного мислення, не вимагає докладання зусиль, не передбачає напруження моральних сил людини для пошуку відповідей. Вона подає готові рішення і рецепти, не кличе до пізнання світу, а одразу розповідає, який він. Унаслідок цього відбувається конструювання реальності, конфігурація і ключові елементи якої значною мірою залежать від волі і мети певних політичних сил, а у деяких випадках і окремих лідерів.

Сучасне розуміння відносної легкості ствердження постправди як єдиної правильної інтерпретаційної версії реальності ґрунтується на теорії спіралі мовчання та ефекті когнітивного дисонансу. Виходячи з теорії спіралі мовчання Е. Ноель-Нойман, можна стверджувати, що індивід схильний утримуватися від висловлювання своєї думки, якщо відчуває, що знаходиться в меншості. Відповідно до ефекту когнітивного дисонансу Л. Фестінгера: «Підтримавши постправдивий нарратив спочатку в силу його конструктивістського потенціалу, згодом індивід вимушений внаслідок прагнення уникати когнітивного дисонансу продовжувати захищати його істинність. Більш того, якщо в ході відстоювання певної версії постправди з'явилися людські жертви, був витрачений час, гроші реципієнтів, був зроблений певний творчий внесок на користь її перемоги, відмова від неї може бути неможливою або нешвидкою» [2, с. 130]. Таким чином, вже втягнута за допомогою комунікаційних можливостей політейнменту в орбіту певного нарративу людина змушена підтримувати його навіть всупереч своїм особистим інтересам.

Отже, завдяки зазначеним вище властивостям постправдивий нарратив стає однією з ключових основ сучасного політейнменту і вирішує одразу два важливих завдання, що задовольняють і замовників, і виконавців. Перше завдання забезпечує високі рейтинги програм та прибутки власникам телекомунікаційних кампаній і ведучим ток-шоу, а друге завдання допомагає замовникам завойовувати і утримувати прихильність електорату з метою його використання для реалізації власних політичних планів.

Список використаної літератури

1. Кшемінський А. Медіократія: що ЗМІ роблять із політиками. Детектор медіа. URL: <https://ms.detector.media/media-i-vlada/post/9811/2011-04-21-mediokratiya-shcho-zmi-roblyat-iz-politykamy/>. Дата звернення – 04.05.2023.
2. Висоцький О. Постправда: концептуальні та праксеологічні виміри. Грані. Том 21. № 10. 2018. С. 128–133. DOI: <https://doi.org/10.15421/1718138>.